

AMFITRYON

Hésiodos vypráví, že pán Olympu navštívil v loži pozemšťanku Alkménu ve stejnou noc jako její pravoplatný manžel Amfitryon, který se právě vrátil z vítězné bitvy. Alkména pak z tohoto dvojího objetí zrodila dvojčata — *Ífikleu*, ten byl synem Amfitryonovým, a slavného hrdinu *Héraklea*, syna Diova. V *Hésiodově* podání je to zcela vážná záležitost. Však také další nám známá, ale bohužel nezachovaná zpracování tohoto tématu — *Sofokleův Amfitryon* a *Aischylova, Eurýpídova* a *Iónova Alkméné* — jsou tragédie. V prologu naší hry, jediné z božských komedií Plautových, která se zabývá soukromým životem bohů, vystoupí Merkur a jediným mávnutím změni tento tragický příběh v komedii. Není to ovšem čistá komedie, ale *tragi-komedie*, a tou z hlediska antické teorie umění vskutku je, neboť v ní vystupují nejen *bohové* a *héroové*, ale i *otroci*, *vznešení* i *nížeí*. *Tragikomedii* je i pro nás, kteří už pod tímto pojmem chápeme něco zcela jiného. V Plautově komedii odejde Jupiter na zálety a oblaží smrtelnici tentokrát nikoli v podobě božího hovádka nebo meteorologického úkazu, ale v podobě jejího vlastního muže. To je jistě směšné. Ale je to opravdu veselé? Jak pro koho. Jistě pro nezainteresovaného Merkura, snad i pro jeho otce. Ten prý snadno učiní, co chce učinit. Aby však získal takovou vtělenou ctnost, jakou je věrná Amfitryonova choť, musí se uchýlit ke zmíněnému triku, neboť Alkména svého muže skutečně miluje. Chuděrka nechápe, co se to vlastně děje, a jako důstojnost sama odmítá každé podezření: byla přece svému manželovi věrná! Politováníhodný je i veliký vojevůdce, který sice zuří, ale nakonec uzná, že dělit se o ženu se samotným Jupiterem je vlastně velká pocta. Naštěstí je tu ještě jeho sluha Sosia a to je komická postava par excellence. A protože je se zmýlenou mnoho zmatků, mísí se tu v jedné hře patos se všedností, tragické s veselým, směšné s dojemným. A jako vždycky u Plauta — i když celek není zdaleka dokonalý, jednotlivé scény jsou výtečně propracovány a hýjí skoro marnotratně vtípem.

Není nám známo, jaká komedie byla Plautovi vzorem. Kdybychom však spočítali komedie, které podle Plautovy hry vznikly, došli bychom k závěru, že po této stránce je Amfitryon Plautovou nejúspěšnější komedií. Když slavný francouzský dramatik *Jean Giraudoux* napsal v r. 1929 svého *Amfitryona*, připojil k jeho názvu číslici 38 domnívaje se, že je právě tolikátým autorem, který slavné téma zno-

vu zpracoval. Je jich však daleko víc. Některá zpracování jsou slavná a Plauta na jevišti právem i neprávem zastihují, jiná jsou méně slavná a mají dnes své místo jen v nejpodrobnějších literárních historiích. První z nich vzniklo už ve 12. století a jeho autorem je nám již známý *Vital de Blois*, který však z Amfitryona podržel jen hlavní ideu. Jeho Amfitryon netáhne do bitev, ale sedí v Athénách, a zatímco mu ženu svádí Jupiter, pilně studuje, filozofuje a učeně disputuje. Z komedie se stala báseň, z tragikomedie satirická polemika se scholastikou.

Od renesance se nové adaptace množí jako houby po dešti. Předcházelo jim samozřejmě jako vždycky pilné studování, nové překlady a inscenace Plautových komedií. Podle našich neúplných zpráv poprvé v nové době uvedl Amfitryona na scénu 26. ledna 1487 kníže Ercolo I. na ferrarském dvoře. Nedopadlo to příliš dobře. Ne snad že by Plautus zklamal, ale začalo přšet. Nicméně kus to byl dobrý, a tak kníže uvedení zopakoval ještě jednou o několik let později při svatbě svého syna Alfonsa s Annou Sforzovou. Patrně to byl překlad Pandolfa Collenuccia. Po něm následovaly mnohé další a nejen italské, ale i španělské, francouzské, anglické a jiné, a samozřejmě i nová zpracování.

Primát drží asi učený profesor teologie a filozofie v Salamance *Fernán Pérez de Oliva*, který svou prozaickou *Komedii o Amfitryonovi* napsal už kolem r. 1530. Italové mají svého prvního Amfitryona v komedii *Ludovica Dolce Il marito* (Manžel) z r. 1545. Amfitryon se tu jmenuje Mutio, má ženu Virginii a bojuje ve válce proti Turkům. Nejsou tu žádní bohové, ale zato spousta renesanční bujnosti. Ačkoli by se chvílemi mohlo zdát, že Plautus neví, jak k té cti přišel, nalezneme tu mnohé přímé ohlasy jeho slov. Prvního a nejslavnějšího portugalského Amfitryona napsal proslulý autor Lusovců *Luís de Camões*. Byl vydán až po jeho smrti r. 1587 a Camões v něm byl nesporně práv Plautovi i své rodné zemi, neboť jeho hra zní ryzí portugalskou poezií. I v Anglii nalezneme amfitryonský motiv v téže době, v rozvinutější podobě jej užil ve svém *Stříbrném věku* *Thomas Heywood* (1613). Zpracoval v něm kromě příběhu lásky Jupitera a Alkmény a narození Héraklea některé další báje. Francouz *Jean Rotrou* nazval svou amfitryonskou komedii *Les Sosies*, *Sosiové* (1638) a ukázel tak už v titulu, že největší důraz klade na nejkomičtější element hry. Následoval Plauta možná až příliš věrně i ve sledu scén a v dia-

lozích. Mohli bychom ještě dlouho mluvit o těchto „premiérách“ protože svého Amfitryona má stejně německá, jako např. maďarská literatura. Přejdeme však raději k tomu, kdo první napsal komedii, která Plauta překonala. Nebyl to nikdo menší než *Jean-Baptiste Poquelin — Molière*. Z jeho Amfitryona se stal znamenitý obrázek mravů na dvoře krále slunce Ludvíka XIV. Ukryti za mytologická jména bohů v něm laškují velcí páni 17. století se svými poddanými, majíce připraveny celé teorie svůdnictví, které ospravedlní jejich jednání. Molièrův Jupiter s vybranou dvorskou etiketou odevzdává Amfitryonovi ženu (mimořádně: poněkud koketní paničku) a s galantní poklonou povyšuje její nevěru na vrchol věrnosti, neboť ji lze dobýt jen v podobě jejího manžela. Molière šťastně přidal Sosiovi hubatou ženu, a tím zdvojnásobil zápletku, zkoncentroval děj do tří jednání a svým lehkým perem zpevnil stavbu komedie. Trošku hořký spodní tón přechází i do dalších zpracování — do Drydenovy komedie *Amfitryon neboli Dva Sosiové* (1690), k níž napsal hudbu *Henry Purcell*. Dryden skromně a s úctou poznamenal, že následuje velkého Plauta a Molièra a že jen pouhá polovina hry je jeho. Na Molièra navázal i *Heinrich von Kleist*, jehož melancholický Jupiter je osamělý ve své vznešenosti a touží po pozemské lásce lidí, které sám stvořil. Chee, aby jej Alkména milovala pro něho samotného, ale pochopí, že zatímco ji objímá, všechny její myšlenky platí tomu, za koho se vydává, ale kým přesto není. Loučí se tedy s Alkménou nešťasten a překonán. Směšně smutnou postavou zůstal i u něho Amfitryon. Ne snad proto, že je paroháč, ale proto, že je s tím spokojen a devótně prosí boha, aby dal jeho ženě syna. Ubohý, a vždycky jen ubohý, je Alkména, která chce odejít od svého milovaného muže a potrestat se tak za nechtěnou nevěru. A zase jen Sosia zůstal veselý — a plautovský. Touha rehabilitovat Alkménu byla vedoucím motivem *Jeanu Giraudouxovi*, který ve svém Amfitryonovi donutil Jupitera, aby odevzdal Alkménu zpět svému muži a kapituloval před její věrností a chytrostí. Ba došlo to až tak daleko, že u nás známý autor krásné hry o Ezo-povi, brazilský dramatik *Guilherme de Figueiredo*, se ve své komedii *V tomto domě spal bůh* z r. 1949 bez bohů úplně obešel. Jeho komedie je tuze komplikovaná, protože si v ní žárlivý Amfitryon hraje na Jupitera — v Amfitryonově podobě a netuší, že bude poražen. Jeho žena si totiž přeje mít s Jupiterem syna, aby to mohla vyprávět svým pří-

telkyním a aby mohla svého bezbožného muže přesvědčit o existenci bohů.

U většiny předcházejících autorů je titulní postavou ten, kdo bude podveden. U *Otokara Fischera*, znamenitého vědce, překladatele a dramatika v jedné osobě, je jím Jupiter. Fischerova půvabná aktovka, původně napsaná a hraná r. 1919 jako dohra k Molièrově komedii, se odehrává tři neděle po Jupiterově skandální návštěvě v Thébách. Jupiter se chystá znovu za Alkménou, ale jeho záměr se donese žárlivé Junoně. Ta nelení, vypraví se do Théb sama, nechá odvést nešťastnou Alkménu a zaujme její místo. Zanedlouho se vrátí, veden touhou po smíření, opravdový Amfitryon a obejme v Junoně svou choť. Když se dostaví Jupiter, je už pozdě. Juno pochopí a ironicky Jupiterovi odpustí svou vlastní nevěru. Amfitryon odmítne veškerou odměnu za mlčení. Je odškodněn — nasadil Jupiterovi parohy. Chtěl tedy i Otokar Fischer dát smrtelníkům zadostiučinění za zvůli bohů. Zadostiučinění není úplné. Jupiter byl vědomým svědkem, ale Amfitryon svedl jeho ženu nevědomky. Jupiter je sice potrestán nevěrou své ženy, ale ta je stejně nevinně vinna jako Alkména, koneckonců jako Amfitryon, který sice nad bohy zvítězil, ale nikoli svým důvtipem nebo silou, ale pouhou náhodou. Ale hříčka je to tuze roztomilá a je škoda, že byla zastíněna ostatními Fischerovými díly. Amfitryonský motiv u nás najdeme ještě jednou, v komedii *Voskovce a Wericha Nebe na zemi*. Autoři sice adaptovali nikoli Plauta, ale renesanční hru Beaumonta a Fletchera, ale vtipně na místo milovníka dosadili Jupitera, který prchá od své žárlivé ženy na Olympu dolů, k lidem.

Celé generace autorů tedy vyzkoušely, že Plautův příběh oscilující mezi komikou a tragikou může být přepracován vážně i vesele, věrně i volně. Má k tomu všechny předpoklady. Sám motiv převleku, zaměňování totožnosti postav, ono *qui pro quo*, může posloužit jako vhodný způsob rozvíjení komického děje. Otec české komedie *Václav Kliment Klicpera* nazval tento způsob „kuklení“ a užil jej úspěšně v mnoha svých hrách. Sám přiznal, že jej k tomu inspiroval právě Plautův Sosia, a ohradil se proti nařčení, že si motiv vypůjčil z německé komedie půvabnými slovy: „proč bych — na radu — ku pravnučce chodil, máje ku prababičce pohodlný přístup?“ A „prababička“ Plautova komedie, jeho věčný Amfitryon se bude stále vracet — sám i se svými potomky.

E. S.

AMFITRYON

Komedie o 5 jednáních

MÍSTO DĚJE:

Théby

OSOBY:

MERKURIUS, posel bohů

SOSIA, Amfitryonův otrok

JUPITER, bůh, otec bohů i lidí

ALKMÉNA, Amfitryonova manželka

AMFITRYON, vrchní velitel thébského vojska

BLEFARO, kormidelník

BROMIE, Amfitryonova služka

PROLOG

MERKURIUS

Jestliže chcete ve svém obchodování,
v koupi i prodeji, mít moji podporu,
abyste měli zisk a já vám pomáhal,
jestliže chcete, aby vaše výpočty
měly zde doma úspěch jako v cizině
a dobré výděvky se ještě zvětšily
při tom, co začínáte nebo začnete,
jestliže chcete, abych vám i přátelům
přinášel stále jenom dobré novinky
a oznamoval vaší obci úspěchy
(vždyť dobře víte, že mi bozi také přířkli,
abych se staral o poselství a o zisk),
jestliže chcete, abych přispěl pomoci
a byl též připraven vám jmění rozmnožit,
tak buďte nyní tiše při téhleté hře!
A buďte řádní, spravedliví rozhodčí.
Nyní vám řeknu, na čí rozkaz přicházím,
a povím zároveň, i jak se jmenuji.
Jsem Merkurius — jdu sem z vůle Jovovy;
otec mě sem k vám poslal s jednou žádostí:
ví však, že jeho slovo je vám rozkazem,
vždyť je mu jasné, že vy k němu chováte
úctu i hrůzu — je to přece Jupiter.
Přesto mi nařídil vás pěkně poprosit
a obrátit se na vás s vlídnou žádostí.
I tenhle Jupiter, co mě sem posílá,
bojí se stejně jako vy zlé odplaty:
kdo narodil se ze smrtelných rodičů,
ten musí trpět strachem, jen se nedivte;
dokonce také já, i když jsem Jovův syn,

bojím se stejně jako on zlé odplaty.

Jdu tedy s mírem a vám nesu také mír:

chci na vás žádat správnou jen a lehkou věc,

vždyť od dobrých chci dobře žádat dobrotu.

Ne, nesluší se od dobrých chtít nedobré,

je zato hloupost od nedobrých dobré chtít;

lumpové nemají přec pojem o právu.

Teď všichni dejte pozor, co vám povídám.

Musíte chtít, co my chceme: máme zásluhy,

i já, i otec, o vás jako o váš stát.

Ty zásluhy jsou známé z tragédií už,

kde vystupují Neptun, Ctnost či Vítězství,

Mars nebo Bellona; ti mnoho dobrého

vám udělali; jaké dobré skutky pak

můj otec, vládce bohů, vám všem prokázal?

Nikdy však nemíval můj otec ve zvyku

vyčítat dobrým, že jim dobro udělal;

je tedy přesvědčen, že jste mu povděční

a že vám dělá dobro podle zásluhy.

Nejdříve chci vám říct, co mě sem přivádí;

potom vám obsah tragédie vylíčím.

Co? Chmuříte své čelo, že jsem povídal

o tragédii? Bůh jsem přece — změním to.

Když chcete, tuhle tragédii předělám

na komedii, ale verše zůstanou.

Chcete to, nebo ne? Ó, jak jsem zpozdilý,

jako bych nevěděl, že ano — vždyť jsem bůh.

Vím přece dobře, co si o tom myslíte:

udělám tragikomedii — smíchám to;

vždyť pravou komedii nelze udělat,

když jsou tam přece králové a bohové.

Co dělat? Když je tu i otrok zastoupen,

vytvořím tragikomedii, jak jsem řek'.

Jupiter pověřil mě další žádostí:

chce poslat pomocníky po všech sedadlech
dohlédnout na diváky v celém hledišti.

Když spatří ty, co fandí jiné skupině,

ať v hledišti jim vezmou togu v zástavu.

Když někdo vyžaduje palmu pro herce

či jiné umělce (buď vlastní osobou,

či písemně, ba třeba prostředníkem jen),

nebo ji aedilové zrádně přisoudí,

nakázal Jupiter je za to potrestat,

jako by chtěli získat hodnost podvodem.

Řekl, že zásluhou jen smíte zvítězit,

ne prosbou nebo úskokem: proč nemá být

týž zákon pro herce i vzácnou osobu?

Zásluha má být hlavní, a ne podlý čin.

Počestný člověk má vždy dosti příznivců,

když poctiví jsou ti, co všechno spravují.

A ještě jeden příkaz dal mi Jupiter:

ať pomocníci dohlížejí na herce.

Kdyby chtěl někdo vynutit si potlesk lstí

a soupeři zas snažil by se uškodit,

ať roztrhají jeho šat až na kůži.

Jenom se nedivte, proč dneska Jupiter

se stará o herce; to přece není div:

sám Jupiter chce v téhle komedii hrát.

Co? Divíte se? Copak je to novinka,

že Jupiter chce zkusit i stav herecký?

Když ho zde loni na divadle žádali

o pomoc, přišel sem, aby jim pomohl.

Jistě i v tragédiích objevuje se.

V dnešní hře tedy bude hrát sám Jupiter

a také já s ním. Nuže, buďte pozorní,

já vám teď obsah komedie vyložím.

Tady je město Théby. V domě, co je tam, přebývá Amfitryon — z Argu pochází, má ženu Alkménu — je dcera Elektry. Teď právě Amfitryon velí legiím, vždyť Théby vedou válku s Télebojskými. Dřív ještě, než se vypravil sám do války, učinil Alkménu — svou ženu — těhotnou. Však znáte mého otce, to jsem přesvědčen, jak bez zábran se chová v těchto případech, jaký je milovník, když už se rozohní. Za zády muže vzplane láskou k Alkméně, ba zcela zmocní se i těla jejího a v náručí svém učiní ji těhotnou. Ať nyní přesně víte, co je s Alkménou — má dvojí plod: jak s manželem, tak s Jovem též. Nyní můj otec uvnitř v domě leží s ní, a proto také samotnou noc prodloužil, aby ji s Alkménou moh' prožít v rozkoši; však vzal si Amfitryonovu podobu. I nedivte se ani mému odění, že vystupuji tady v roli otroka. Nově vám říkám starou, dávnou historku, proto sem přicházím k vám v nové úloze. Jistě, můj otec Jupiter je právě zde; vždyť vzal si Amfitryonovu podobu — za toho mají ho i jeho otroci: mění svou tvářnost, jak se mu jen zalíbí. Já vzal si zase tvář otroka Sosii, jenž odtáh' s Amfitryonem pryč do války, abych tak mohl otci v lásce posloužit, aniž by domácí zde pátrali, kdo jsem, když spatřují mě často chodit do domu. Všichni mě mají za jednoho z otroků a nikdo nepátrá, kdo jsem a proč jsem zde.

Teď otec uvnitř jedná podle libosti: leží a svírá největší svou potěchu; otec pak říká Alkméně, co v legii se stalo: ona myslí, že je s manželem, je to však záletník. Teď právě vykládá, jak zahnal nepřátelské vojsko na útěk a jak byl přčetnými dary zahrnut. Ty dary, které Amfitryon obdržel, jsme vzali: otec snadno vykoná, co chce. Tak dneska přišel Amfitryon z tažení, s ním otrok, jehož podobu mám zase já. Abyste snáze navzájem nás poznali, budu mít vždycky na klobouku svazek per; můj otec zase pod kloboukem chocholku ze zlata — Amfitryon ji mít nebude. Znamení neuvidí nikdo z domácích, naproti tomu vy je vidět budete. Hle, Sosia, ten otrok Amfitryonův, přichází právě od přístavu s lucernou. Jak přijde, tak ho odvedu hned od domu. Pozor: to bude podívaná pro lidi uvidět Jova s Merkuriem tady hrát.

JEDNÁNÍ PRVNÍ

VÝSTUP 1.

SOSIA - MERKURIUS

SOSIA

přichází od přístavu s lucernou v ruce

Je někdo nade mě snad odvážnější nebo smělejší,
kdo by šel takhle v noci, a ví to, co mladí dovedou?
Co udělám, když do vězení uvrhne mě noční stráž?
Pak zítra budu vytažen z té basy a hned zbičován;
tak nebudu se moci hájit, čekat pomoc od pána,
všichni se do jednoho shodnou na tom, že to zasloužím.
Budu jak kovadlina, do níž buší osm chlapíků:

tak tomu, kdo jde z ciziny

se odvděčuje vlastní stát.

To všechno nadrobil mi zbrklý pán,

že pospíchám teď nerad v noci z přístavu.

To mě sem nemoh' vypravit až za světla?

Je těžké sloužit významnému člověku,

huř má se ještě otrok u bohatého:

ve dne i v noci něco dělá, něco povídá,

má toho po krk — jde to stále, bez odpočinku.

Však bohatý pán, co je bez práce a bez dřiny,

si myslí, že je všechno možné, co si zamane:

tak myslí, ale nepomyslí na tu námahu,

nedumá nad správností svého rozkazu.

V otroctví čeká člověka jen bezpráví:

tu tíži musí nést a vláčet v úmoru.

MERKURIUS

stranou

Já bych měl spíše proklínat to otroctví:

vždyť jsem byl ještě dneska svobodný —

a otec připravil mi otroctví;

on brečí — a je otrok rozený.

SOSIA

Jsem vskutku bídny otrok: jenom tak mi přišlo na mysl,
zda nemám, když jsem přišel, poděkovat bohům za přízeň?
Jestli mi ale, hrome, chtějí splatit podle zásluhy,
pošlou mi muže, co mě při příchodu řádně zřackuje,
že jsem jim za dobrotu splatil netečností, nevděkem.

MERKURIUS

pro sebe

Jedná, jak vůbec není zvykem, a ví, co si zaslouží.

SOSIA

Co bych byl nikdy nevěřil, a nikdo z našich občanů,
že se nám zdaří navrátit se bez pohromy do vlasti.

Vítězný šik se vrací domů po porážce nepřátel,

skončila velká bitva, nepřátelé byli pobiti.

To město, které způsobilo Thébským trpký zármutek,
je zdolané a přemožené chrabrou silou našich vojsk

a zásluhou velení mého pána Amfitryona.

Přinesl kořist, půdu, slávu pro své spoluobčany

a upevnil i vládu našeho Kreonta, krále Théb.

Mě poslal z přístavu hned napřed, abych ženě pověděl,

jak proslavil svůj národ jako chrabrý, zdatný velitel.

Teď myslím na to, jak vše vypovím, až se k ní dostanu.

Budu-li lhát snad, bude to můj pravý zvyk a obyčej.

Když nejvíce se bojovalo, já jsem nejvíce utíkal;

řeknu však, co jsem slyšel — budu dělat, jako bych
tam byl.

Jak musím všechno vylíčit a jak to dobře povědět,
to si teď nacvičím sám pro sebe. Tak tedy do toho!
Jakmile jsme tam přišli, jak jen jsme se dotkli pevniny,
tu Amfitryon určil hlavní muže mezi předáky;
kázal jim seznámit hned Télebojské s jeho úmyslem:
když bez boje mu vydají teď kořistníky s kořistí,
když vrátí uchvácené, on sám vojsko domů odvede,
Argejští půjdou z jejich území a nechají je zde
v míru a pokoji; když naopak se budou zpěčovat,
napadne s vojskem jejich město se vši možnou rázností.
Když muži donesli to Amfitryonovo poselství,
tu hrdí Télebojští s vírou ve svou moc a statečnost
napadli velmi divoce a pyšně naše vyslance,
pravili, že se v boji ubrání, že ještě dokážou,
aby se cizí vojska ihned stáhla z jejich území.
Když vyslanci zvěst přinesli, tu Amfitryon vyvedl
do pole všechno vojsko. Tak i Télebojští vytáhli
hned z města s legiemi velmi dobře vyzbrojenými.

Když velké davy vyrazily z obou stran,
ihned se vyrovnali muži do setnin:
podle své zvyklosti a mravu zřídili
jsme legie; i nepřítel své legie si spořádal.
Pak oba vojevůdci vystoupili vpřed
a hovořili spolu před svým zástupem.
Dohodli, že ti poražení vydají
jak sebe, tak i město, pole, oltář, krb.
Po jejich řeči zazvučely hlasy trub,
zem zachvěla se, pokřik zazněl z obou stran.
Náš vojevůdce jako jejich modlil se
k Jovovi a hned povzbuzoval vojáky.
Ze sebe každý vydal, co moh' nejvíce;
zbraň řinčí o zbraň a lámou se oštěpy,
řev mužů chvěje nebem, strašné supění
zatíží mraky, lidé v krvi padají.

Konečně, jak chcem, naše vojsko vítězí:
nepřítel padá v houfech deptán od našich.

Tak zdolali jsme nezkrotné.
Přece se nikdo neobrací na útěk
a neustoupí, pevně stojí na místě;
spíš duši vypustí, než o krok ustoupí:
tak padne každý, kde stál ve svém útvaru.
Když můj pán Amfitryon tohle uvidí,
nakáže, aby zprava vpadlo jezdeckvo.
Rychle se zjeví jezdcí: zprava vylétnou
s hrozivým křikem v nespoutaném náporu,
prorazí řady rozdupaných nepřátel,
ztrestaných pro křivdy.

MERKURIUS

stranou

On dosud neřek' nepravdivě ani jedno slovíčko:
vždyť i já, i můj otec jsme v té bitvě byli přítomni.

SOSIA

Nepřítel se dá na útěk, což naše ještě rozdráždí:
zasypou potom Télebojské na útěku střelami,
sám Amfitryon zabije svou rukou krále Pterelu.
A tak se tady bojovalo od rána až k večeru
(tím spíš se na to pamatuju, že jsem ten den nesnídal),
až noc pak ukončila bitvu konečně svým příchodem.
Nazítří přijdou s plácem do ležení z města předáci.
I prosí s ratolestmi v rukou, ať jim vinu prominem;
vydají se vším všudy sebe, bohy, město, potomky
thébskému lidu bez výhrady na milost a nemilost.
Za chrabrost dostal můj pán Amfitryon miskou ze zlata,
z které rád pil král Pterela. — Tak to své paní

vypovím...

Teď pospíším si k nám a splním to, co pán mi přikázal.

MERKURIUS

k sobě

Hle, půjde jistě tudy. I vypravím se mu naproti a celý den mu nedovolím přistoupit sem k stavení; protože mám i jeho tvář, tak určitě ho oklamu. Když už jsem totiž převzal jeho podobu a postavu, hodí se, abych měl s ním stejné způsoby a jednání. Musím být tedy zlomyslný, prohnáný a úskočný, mít stejné zbraně a tak škodolibě hnát ho od dveří.

Vidí, jak Sosia pozoruje nebe

Copak je? Pozoruje nebe. Hleďme, co má za lubem.

SOSIA

I hrome, vím-li něco jasně a tak jistě, tedy to, že Nokturnus dnes v noci asi zaspal zcela opilý. Ani ten Velký vůz dnes vůbec nepostoupil na nebi, ani ta Luna nehnula se z místa svého východu, nezapadají večernice, Orion a Plejády. Tak hvězdy stojí pevně a noc nechce světlu ustoupit.

MERKURIUS

stranou

Buď stále, Noci, jako teď; jen mému otci pomáhej: nejlepší dáváš nejlíp nejlepšímu, to je na místě.

SOSIA

Jistě jsem nikdy neviděl noc delší, než je tahleta — jen jednu, kdy jsem po výprasku byl pověšen celou noc; bůh ví, že tahle ještě předčí tamtu ve svém trvání. Já myslím opravdu, že Slunce spí a že si dalo truňk, to určitě si doprávalo na bohaté hostině.

MERKURIUS

pro sebe

To říkáš, chlape? Myslíš, že jsou bozi tobě podobní?

Však já ti, šibeničníku, tvou drzost a tvé neplechty proklatě omastím! Jen pojď sem: zle se ti to vyplatí.

SOSIA

Kde jsou ti děvkaři, co neradi jdou sami na lože? Tahleta noc se přímo hodí na zábavy s děvkami.

MERKURIUS

k sobě

Můj otec jedná podle svých slov jenom správně, rozumně, když v loži podle libosti objímá drahou Alkménu.

SOSIA

Jdu, abych Alkméně hned oznámil, co nařídil mi pán. Co je to ale za muže tam u domu? Ach, to je zlé.

MERKURIUS

stranou

Není snad větší strašpytel než on.

SOSIA

pro sebe

Hned mi to napadlo — ten člověk mi chce zase dneska pěkně kožich vyprášit.

MERKURIUS

stranou

Bojí se: vystřelím si z něho.

SOSIA

k sobě

Umřu, jektám zubama.

Můj příchod osladí mi zaručeně svými ranami.

Nebo se snad slituje? Jako dřív se můj pán postaral, abych byl vzhůru, ten zas pěstmi bude mě tu uspávat. Určitě zajdu. Bozi, jak je veliký a mohutný!

MERKURIUS

pro sebe

Už budu k němu mluvit hlasitě, ať slyší moji řeč;
takovým způsobem ho zachvátí pak ještě větší strach.

Úmyslně silným hlasem

Do toho, pěsti! Už jste dlouho nedaly nic žaludku:
zdá se to věčnost, jak jste včera uspaly tu čtveřici
svlečených mužských.

SOSIA

stranou

Už se třesu hrůzou, abych nemusel
vyměnit svoje jméno a být Pátý místo Sosia.
On tady ujišťuje, že sám uspal čtyři chlapíky:
bojím se, abych počet nezvětšil.

MERKURIUS

předstírá, že se již chystá k činu

Teď dám se do toho!

SOSIA

šeptá si ustrašeně

Uvolnil šat: tak už se chystá!

MERKURIUS

k sobě

Bez výprasku nezmizí.

SOSIA

stranou

Kdo je ten chlap?

MERKURIUS

pro sebe

Kdo tady půjde první, ochutná mou
pěst.

SOSIA

stranou

Táhni! Já nemiluju jídlo v noci: už jsem pojedl.
Rozdávej radši tohle jídlo jenom těm, co hladovějí.

MERKURIUS

jako pro sebe

Ta moje pěst už něco váží.

SOSIA

stranou

Běda, potězkává pěst!

MERKURIUS

k sobě

Mám na něj pěkně sáhnout, aby neusnul?

SOSIA

pro sebe

Co mě zachrání,
když v jednom tahu jsem tři noci nespál?

MERKURIUS

stranou

Je to špatná
věc.

Ba je to zlé, když ruka nedokáže přesně zřádkovat.
Kam ruku k dílu přiložíš, tam nepoznáš už obličej.

SOSIA

stranou

Ten člověk mi chce předělat a poopravit moji tvář.

MERKURIUS

k sobě, dívaje se na pěst

Ty musíš všechny kosti přelámat, když řádně dopadneš.

SOSIA
stranou

Má v úmyslu mě asi dobře vykostit jak murénu.
Pryč s ním, co lidi vykostuje! Umřu, když mě uvidí.

MERKURIUS
pro sebe

Pozor, je cítit člověk.

SOSIA
zmaten k sobě

Sakra, to jsem pustil náký smrad?

MERKURIUS
stranou

On nemůže být daleko, však přišel asi z daleka.

SOSIA
pro sebe

Je učiněný věstec.

MERKURIUS
k sobě

Moje pěsti už se chystají.

SOSIA
stranou

Jestli je chystáš na mě, zkrot' je prosím na zdi nejdříve.

MERKURIUS
pro sebe

K mým uším zalét' hlas.

SOSIA
stranou

Jak bych se z toho pěkně
radoval,
kdybych ta křídla odstranil: mám tedy okřídlený hlas.

MERKURIUS
k sobě

Ten člověk odveze si ode mě jak soumar neštěstí.

SOSIA
stranou

Já nemám soumara.

MERKURIUS
pro sebe

Však potřebuje řádně naložit.

SOSIA
stranou

Jsem vyčerpaný z plavby, doposud mi zdraví neslouží;
stěží jdu bez břemene, natož se tak vláčet s nákladem!

MERKURIUS
k sobě, předstíraje, že neví o druhém

Slyším tu mluvit, nevím koho.

SOSIA
stranou

Sláva, on mě nevidí:
prý slyšel mluvit „Nevíkoho“; já jsem ale Sosia.

MERKURIUS
pro sebe

Myslím, že tady zprava dopadá sem, do mých uší hlas.

SOSIA
stranou

Mám strach, že budu dneska bit, když můj hlas na něj
dopadá.

MERKURIUS
k sobě

Už ho to ke mně pohání.

SOSIA

ještě stranou

Mám strach, jsem celý strnulý.
 Kdyby se někdo zeptal, na jakém jsem místě, nevím to,
 ani se nemůžu, já chudák, trochu pohnout ze strachu.
 Tak je to: zajde Sosia a s ním i vzkazy pánovy.
 Radši však směle promluvím s tím člověkem hned tváří
 v tvář,
 abych se mu zdál statečný — tak na mě ruku nevztáhne.

MERKURIUS

již hlasitě

Kam jdeš ty, který v skrytu přinášíš sem oheň Vulkánův?

SOSIA

Proč ptáš se ty, co zohavuješ svými pěstmi lidem tvář?

MERKURIUS

Jsi otrok nebo svobodný?

SOSIA

Tak, jak se duchu zalíbí.

MERKURIUS

Skutečně?

SOSIA

Ano, skutečně.

MERKURIUS

Ty ničemo!

SOSIA

Teď ale lžeš.

MERKURIUS

Hned tě však přinutím, že řekneš, že mám pravdu.

SOSIA

Tak je to?

MERKURIUS

A mohu vědět, kam jdeš, či jsi a proč vůbec přicházíš?

SOSIA

Jdu tam, jsem otrok pánův. Už jsi z toho, jářku,
 moudřejší?

MERKURIUS

Však já ti, lotře, oblomím tvůj jazyk!

SOSIA

To ty nemůžeš:

ten slouží počestně a dobře.

MERKURIUS

Nemluvíš moc chytrácky?

Co děláš tady u domu?

SOSIA

Co ty máš tady na práci?

MERKURIUS

Král Kreon staví tady strážu pravidelně každou noc.

SOSIA

Dobře, že dával střežit dům, když my jsme byli v cizině;
 teď ale jdi a řekni, že se vrátili už domácí.

MERKURIUS

Nevím, zda k domácím též patříš; když hned odtud
 nezmizíš,
 příteli, vystrojím ti přijetí ne příliš přátelské.

SOSIA

Zde bydlím, říkám, a jsem zdejší otrok.

MERKURIUS

Víš to určitě?

Když nezmizíš, udělám z tebe vznešeného.

SOSIA

Jakpak to?

MERKURIUS

Nechceš-li pěšky, tak tě tedy ponесou, až vezmu hůl.

SOSIA

Já tě však ujišťuji, že sem patřím, k téhle rodině.

MERKURIUS

Dostaneš pěkně napráskáno, když se ihned nevzdálíš.

SOSIA

To mě chceš vyhnat z domu, když jsem právě přišel
z ciziny?

MERKURIUS

To je tvůj dům?

SOSIA

Vždyť ti to povídám.

MERKURIUS

A který je tvůj
pán?

SOSIA

No, Amfitryon, ten co právě velí thébským legiím
a za ženu má Alkménu.

MERKURIUS

To říkáš? Jak se jmenuješ?

SOSIA

Sosia — tak mě Thébstí nazývají — a jsem Davův syn.

MERKURIUS

Budeš litovat, že ses tady dneska drze objevil
se spoustou lživých řečí a jen se samými podvody.

SOSIA

Přišel jsem zcela řádně a ne s nějakými podvody.

MERKURIUS

A zase lžeš: tys přišel pěšky, ale řádně jistě ne.

SOSIA

A je to pravda.

MERKURIUS

Pravda je, že za tu lež ti nařežu.

SOSIA

Je pravda, že to nechci.

MERKURIUS

Pravda bude, že to dostaneš.

Začne Sosiu tlouci

Tahleta pravda, ta je jistá — o tom není pochyby.

SOSIA

Ach, milost, prosím!

MERKURIUS

Ty si troufáš tvrdit, že jsi Sosia?

To jsem já!

SOSIA

Umřu.

MERKURIUS

To je málo, počkej, co tě nemine.

Čí jsi teď?

SOSIA

Jsem tvůj, kdyžs mě svými pěstmi udělal teď svým.
Och, pomoc, thébští občané!

MERKURIUS

Ty ještě křičíš, holomku?

Řekni, proč přišels?

SOSIA

Abys do někoho svými pěstmi tlouk'.

MERKURIUS

Tak čí jsi?

SOSIA

Amfitryonův jsem Sosia.

MERKURIUS

Když takhle lžeš,
dostaneš pěkný výprask: já jsem Sosia, to nejsi ty.

SOSIA

Proměňte ho, bozi, v Sosiu, pak ho zase zmrskám já!

MERKURIUS

Ty ještě žvaníš?

SOSIA

Mlčím.

MERKURIUS

Kdo je tvůj pán?

SOSIA

Jakého chceš ty.

MERKURIUS

A jak se tedy jmenuješ?

SOSIA

Já nijak, tak, jak nařídíš.

MERKURIUS

Sosia prý jsi, od Amfitryona.

SOSIA

Špatně jsem to řek',
jsem „kdosi“ od Amfitryona, tak jsem to chtěl vlastně
říct.

MERKURIUS

Já vím, že nebyl u nás jiný otrok Sosia než já.
Ty ztrácíš rozum.

SOSIA

Kéž by to tak bylo s tvýma rukama!

MERKURIUS

Vždyť Sosia jsem přece já, a ne ty, jak si vymýšlíš.

SOSIA

Prosím tě, nech mě s tebou mluvit v míru, abych nebyl bit.

MERKURIUS

Tak uzavřeme příměří, ať můžeš mluvit, jestli chceš.

SOSIA

Nebudu mluvit, jenom v míru, vždyť máš pěsti jako hrom.

MERKURIUS

Mluv, chceš-li mluvit — já ti neublížím.

SOSIA

Dáš mi slovo?

MERKURIUS

Dám.

SOSIA

A když mě zklameš?

MERKURIUS

Sosiu ať stihne Merkuriův hněv.

SOSIA

Dej pozor. Nyní můžu volně mluvit podle libosti.
Já Amfitryonův jsem otrok Sosia.

MERKURIUS

Tak zase už?

SOSIA

Když máme smlouvu o míru, tak můžu mluvit.

MERKURIUS

Budeš bit.

SOSIA

Chceš-li, tak dělej, jak chceš, protože máš pěsti jako hrom;
ať budeš dělat cokoli, já stejně mlčet nebudu.

MERKURIUS

Vůbec nic mě dnes nepřinutí, abych nebyl Sosiou.

SOSIA

A ty mě zase nepřinutíš dělat jiného, než jsem;
vždyť mimo mě zde není u nás jiný otrok Sosia.
Já spolu s Amfitryonem jsem odtud vyšel do války.

MERKURIUS

Ten člověk blázní.

SOSIA

Tahle výčitka se hodí na tebe.
Což nejsem, ksakru, Sosia, ten otrok Amfitryonův?
To tedy není naše loď, co mě sem dneska přivezla
z perského přístavu? To mě sem vlastní pán můj neposlal?
To nejsem před naším zde domem? Nemám v ruce lucernu?
Nemluvím? Nebdím? To mě tenhle člověk pěstmi netloukl?
Dělal to, hrome — i teď cítím čelisti, ubožák!
Jaképak okolky? Proč tedy nevejdu k nám do domu?

MERKURIUS

K vám do domu, jo?

SOSIA

Zajisté.

MERKURIUS

Vždyť všechno, co tu povídáš,
je samá lež: já přece Amfitryonův jsem Sosia.

Dnes v noci zvedla kotvu naše loď tam v perském
přístavu,
my dobyli jsme město, kde byl na trůně král Pterela,
my zajali jsme v boji všechny télebojské legie
a sám náš Amfitryon zabil v bitvě krále Pterelu.

SOSIA
stranou

Ani sám sobě nevěřím, když slyším jeho tvrzení;
on všechno dobře pamatuje, jak se to tam událo.

K Merkuriovi

Jen řekni: copak dostal Amfitryon od Télebojských?

MERKURIUS

Přece tu zlatou miskou, ze které rád pil král Pterela.

SOSIA
stranou

Říká to dobře.

K Merkuriovi

Kde je teď ta miska?

MERKURIUS

Přece ve skřínce;
je na ní Amfitryonova pečeť.

SOSIA

S jakým znakem? Mluv!

MERKURIUS

Čtyřspřeží a s ním východ slunce. — Lotře, chceš mě
nachytat?

SOSIA
stranou

Zvítězil důkazy: musím si jiné jméno vymyslet.

Já nevím, kde to viděl. Přece ho však chytну do pasti;
co sám jsem dělal ve stanu, kde nebyl nikdo přítomen,
to nemůže už dnešního dne vůbec nikdo povědět.

Nahlas k Merkuriovi

Když ty jsi Sosia, co byl v těch velkých bojích legií,
cos dělal ve stanu? Když tohle řekneš, tak jsem přemožen.

MERKURIUS

Ze soudku lil jsem víno do džbánu.

SOSIA
pro sebe

Už asi všechno ví.

MERKURIUS

To víno jsem pil čisté, tak jak jen se čisté zrodilo.

SOSIA

No, je to pravda, že jsem vypil toho vína celý džbán.
Člověk by skoro věřil, že se v onom džbánu schovával.

MERKURIUS

Tak co? Už jsem ti dokázal, že nejsi žádný Sosia?

SOSIA

Popíráš, že jsem to já?

MERKURIUS

A to nemám, když jsem to já sám?

SOSIA

Přisahám u Jova, že já jsem já a že to není lež.

MERKURIUS

Přisahám u Merkura, že Jupiter ti nevěří;
více věří mně, když nepřisahám, než když ty mu přísaháš.

SOSIA

Ptám se tě tedy, kdo teď vlastně jsem, když nejsem Sosia.

MERKURIUS

Kdybys si nepřál být sám Sosiou, tak si jím jenom buď;
teď já chci jím být; nezmizíš-li, budeš bit; jsi nula jen.

SOSIA

k sobě

Skutečně, hrome, když ho vidím a znám svoji postavu
(vždyť se znám ze zrcadla), je mi podobný — je jako já.
Má stejný klobouk, stejné odění: je se mnou totožný;
to lýtko, noha, tělo, vlasy, oči, nos a také rty,
čelisti, brada, vousy, krk a všechno. Co víc povídat?
Mít v zádech jizvy, nebyla by možná větší podobnost.
Když na to myslím, tak jsem pořád stejný, jaký jsem byl
vždy.

Znám pána, znám náš dům; má mysl myslí zcela rozumně.
Nebudu hledět na jeho řeč. Zaklepu teď na dveře.

MERKURIUS

Kampak jdeš?

SOSIA

Domů.

MERKURIUS

Kdybys vsedl do Jovova čtyřspreží
a hnal se odtud, stěží bys moh' utéct svému neštěstí.

SOSIA

Copak své paní nesmím oznámit, co nařídil mi pán?

MERKURIUS

Své paní můžeš, ale k naší nesvolím ti přistoupit.
Však když mě dopálíš, tak půjdeš odtud v kříži přeražen.

SOSIA

Já radši půjdu. Nesmrtelní bozi, při vši víře k vám,
kde jsem vzal zasvé? Kde se změnil? Kde jsem ztratil
podobu?
Což nechal jsem tam sebe a teď na všechno jsem zapomněl?
Vždyť tenhleten má všechny moje rysy, co jsem měl dřív já.
Snad mám už masku za života, jak se dělá po smrti.
Jdu do přístavu říct tam pánovi, co se tu událo;
snad on mě aspoň pozná: kéž jen dovolí mi Jupiter,
abych vzal dneska na svou holou hlavu klobouk
svobodných.

Odchází

VÝSTUP 2.

MERKURIUS

Až dosud se mi všechno daří výborně.
Vyhnal jsem od vrat největšího dotěru,
aby moh' otec klidně milou objímat.
Až přijde k Amfitryonovi tenhle muž,
řekne, že jiný Sosia ho vypudil
od dveří; ten ho bude mít pak za lháře
a neuvěří, že tak dopad' jeho vzkaz.
Zapletu oba s celou jejich rodinou
do spleti nejistot a nepřičetností,
než se můj otec do sytosti nabaží
své milé. Potom teprv všichni poznají,
co se tu stalo. Jupiter zas navrátí
Alkméně její dávnou shodu s manželem.
Vždyť Amfitryon ztropí scény manželce
a obviní ji z hanby. Pak můj otec jí
připraví klidný život místo rozbrojů.

Dřív řek' jsem toho málo — nuže Alkména
 porodí právě dnes dva chlapce, dvojčata:
 ten jeden narodí se deset měsíců
 od svého zplození, ten druhý za sedm;
 Amfitryonův jeden, Jovův druhý je:
 a ten menší chlapec má otce velkého,
 větší pak malého. Už víte, jak to je?
 Však pro ohledy k Alkméně se postaral
 můj otec, aby porod přišel najednou;
 jednou námahou zdolá dvojí útrapu,
 nepadne v podezření smilné neřesti
 a tajné styky zůstanou tím ukryty.
 Přece však celou věc se dozví, jak jsem řek',
 sám Amfitryon. Co dál? Nikdo nebude
 Alkménu vinit z neřesti; vždyť nebylo
 by boha důstojné svou vinu a svůj hřích
 svalovat na tu, která je jen smrtelná.
 Už končím svoji řeč: teď dveře zavrzly.
 Nepravý Amfitryon vyšel ze dveří
 s Alkménou, nyní vypůjčenou manželkou.

VÝSTUP 3.

JUPITER - ALKMÉNA - MERKURIUS

JUPITER

Žij blaze, Alkméno, dál pečuj o tu naši domácnost;
 šetři se prosím: vidíš, že se blíží tvoje hodinka.
 Já musím jít; ty vychovávej dítě, co se narodí.

ALKMÉNA

Jakýpak je to úkol, drahý muži, že tak narychlo
 odcházíš z domu?

JUPITER

Věru nenudí mě domov ani ty;
 když ale není vrchní vojevůdce stále u vojska,
 musí se rychle něco podniknout a všechno zařídit.

MERKURIUS

stranou

Není snad větší taškář, než jakým se otec ukázal.
 Pohleďte, jak on si to žehlí lichotkami u ženy!

ALKMÉNA

Já jsem se vskutku přesvědčila, jak ty jednáš
 s manželkou.

JUPITER

Nestačí ti, že není žena, kterou bych tak miloval?

MERKURIUS

tiše k sobě, zvedaje oči k nebi

Kdyby tak tamta nahoře teď znala tvoje chování,
 bylo by lepší nebýt Jovem, ale Amfitryonem.

ALKMÉNA

Raději mi to dokaž — nechci o tom jen poslouchat.
 Odcházíš dřív, než ohřeješ si svoje místo na loži.
 Včera jsi v noci přišel, teď jdeš. To se mi má zamlouvat?

MERKURIUS

stranou

Půjdu ji oslovit a pomoct otci jako příživník.

Nahlas k Alkméně

Jsem věru přesvědčen, že žádný smrtelník svou manželku
 tak k smrti nemiloval, jak tě k smrti miluje můj pán.

JUPITER

výhrůžně k Merkuriovi

Holomku, koukej zmizet! Hleď se klidit z mého dohledu!
Proč, darebo, se o mě staráš a proč zobák otvíráš?
Vždyť já tě touhle holí...

ALKMÉNA

Nech ho!

JUPITER

k Merkuriovi

Ještě slovo, uvidíš!

MERKURIUS

pro sebe

Mé první příživnictví se mi málem nevyplatilo.

JUPITER

Skutečně, choti, nezlob se, jsou zbytečné tvé výčitky.
Tajně jsem přišel: přinesl jsem první zprávu z legie,
abys ty první věděla, jak bojoval jsem za svou vlast.
To všechno jsem ti vypověděl. Kdybych tě tak neměl rád,
tak bych to nedělal.

MERKURIUS

Ten to zná: umí úzkost konejšit.

JUPITER

Teď, aby vojsko nevědělo, musím tajně přijít zpět,
aby se neřeklo, že dávám přednost ženě před státem.

ALKMÉNA

Tvůj odchod ale vyvolává pláč tvé manželky.

JUPITER

Jen mlč;

netrap své oči, přijdu brzo.

ALKMÉNA

To tvé „brzo“ dlouho je.

JUPITER

Nerad tě opouštím a zanechávám tady.

ALKMÉNA

s trpkostí v hlase

Však já vím —

odeházíš téže noci, co jsi přišel.

JUPITER

Proč mě zdržuješ?

Je čas: chci rychle vyjít z města, dříve než se rozední.

Podává Alkméně misku ze skříňky

Dávám ti tuhle misku, dostal jsem ji za svou statečnost;
z ní často pil král Pterela, co jsem ho vlastní rukou sám
sprovodil ze světa, má Alkméno.

ALKMÉNA

Chováš se pořád tak.

Jistě, že dar je hodný toho, kdo ho právě daruje.

MERKURIUS

k Alkméně

Spíš řekni: dar je jistě hodný toho, kdo ho přijímá.

JUPITER

Tak zase? Neměl bych ti vyprášit tvůj kožík, darebo?

ALKMÉNA

Prosím tě, Amfitryone, nech ho, když je to kvůli mně!

JUPITER

Jak tedy chceš.

MERKURIUS

k sobě

To láska udělala, že je ukrutník.

JUPITER

Co ještě?

ALKMÉNA

Měj mě rád, jak já mám tebe, i když nejsi zde.

MERKURIUS

Jdem, Amfitryone! Již svítá.

JUPITER

Jen jdi napřed, Sosio;
jdu za tebou.*K Alkméně*

Víc nechceš?

ALKMÉNA

Abys přišel brzo.

JUPITER

Zajisté,
budu zde dřív, než ty si myslíš: zatím tu buď statečná.*Alkména odchází domů*Tak jdi si, Noci, kterás na mě čekala. Nech místo dni,
aby všem smrtelníkům jiskřivě a jasně zazářil.A o cos byla, Noci, prodloužena proti minulé,
o to zas zkrátím tenhle den — a tak se vše vyrovná.
Noc končí, ráno nastává. Teď půjdu za Merkuriem.

JEDNÁNÍ DRUHÉ

VÝSTUP 1.

AMFITRYON - SOSIA

AMFITRYON

Tak rychle, jen pojď za mnou!

SOSIA

Jdu, jdu za tebou.

AMFITRYON

Myslím, žeš nejhnusnější padouch.

SOSIA

Ale proč?

AMFITRYON

Že mi teď říkáš věci, které nebyly,
nejsou a nebudou.

SOSIA

Vím, tak to děláš vždy,
že nikdy nechceš věřit lidem z rodiny.

AMFITRYON

Co? Jakže? Já ti, při všech bozích, uříznu
darebný jazyk, darebáku.

SOSIA

Já jsem tvůj,
tak dělej podle vůle své a libosti;
ty přece nemůžeš mě nijak zastrašit,
abych snad neřikal to, co se událo.

AMFITRYON

Ty lotře lotrovská, chceš mi tu vykládat,
žeš byl teď doma, když jsi tady?

SOSIA

Opravdu.

AMFITRYON

Boží ti určí trest a já ho na tobě
vykonám.

SOSIA

Je to ve tvých rukou, vždyť jsem tvůj.

AMFITRYON

Darebo, vysmíváš se, i když jsem tvůj pán?
Troufáš si říct, co ještě nikdy nikdo neviděl?
Co nemůže se stát, že by byl současně
týž člověk na dvou různých místech v stejný čas?

SOSIA

Přesto je to, jak jsem řek'.

AMFITRYON

Ať tě Jupiter

zatrátí!

SOSIA

Čeho jsem se, pane, dopustil?

AMFITRYON

Ještě se ptáš a směješ se mi, drzouně?

SOSIA

Lál bys mi právem, kdyby se tak nestalo.
Skutečně nelžu, je to tak, jak povídám.

AMFITRYON

Ten chlap se opil — není pochyby.

SOSIA

Kéž by to bylo!

AMFITRYON

Vždyťs to udělal.

SOSIA

Já?

AMFITRYON

Ano, právě ty. No, kde jsi pil?

SOSIA

Vůbec jsem nepil.

AMFITRYON

Není darebák

ten člověk?

SOSIA

Už jsem to řek' desetkrát:
jsem doma, říkám — copak neslyšíš?
Jsem tady stále stejný Sosia.
To myslíš, pane, že snad neříkám
ti všechny věci zde
dost výmluvně a jasně?

AMFITRYON

Jdi,

už klid se ode mě!

SOSIA

A pročpak to?

AMFITRYON

Máš těžkou nemoc.

SOSIA

Co to povídáš?

Vždyť já jsem zdravý, Amfitryone,
a zcela v pořádku.

AMFITRYON

Já způsobím,
že dneska právě za své zásluhy
budeš mív zdravý a mív v pořádku,
když navrátím se domů živ a zdrav.
Pojď ty, co vysmíváš se pánovi
svým nesmyslným žvaněním,
cos opomenul vykonat vše, co ti tvůj pán nařídil,
a ještě si z něj tropíš posměšky: ty stále vykládáš,
darebo, neskutečné věci, o nichž nikdo neslyšel;
já se však postarám, že na tvá záda ty lži dopadnou.

SOSIA

Amfitryone, dobrý otrok cítí nejhůř bezpráví,
když mluví pravdu pánovi, a pravdě nikdo nevěří.

AMFITRYON

Což, u všech všudy, může se stát — myslí se mnou
společně —
abys byl v stejné době zde i doma? To chci vysvětlit.

SOSIA

Jsem skutečně zde jako tam — to věru je div divoucí.
A nemusíš se tomu divit o nic více nežli já.

AMFITRYON

Jak to?

SOSIA

Ne, říkám, ty se tomu nediv více nežli já.
Ó milí bozi, dřív jsem sobě, Sosiovi, nevěřil,
až druhý Sosia mě naučil sám sobě uvěřit.
Vše, co se stalo, když jsme byli ve válce, mi podrobně
vyprávěl. V stejném čase vzal mi podobu i se jménem.
Vskutku se více nepodobá vejce vejci než on mně.
Když jsi mě prve před svítáním poslal domů z přístavu...

AMFITRYON

přerušuje ho

Co bylo?

SOSIA

Ještě než jsem přišel, už jsem tam stál před
dveřmi.

AMFITRYON

Co žvaníš, troubo, hlouposti? Ty blázníš?

SOSIA

Vidíš, jaký jsem.

AMFITRYON

Asi mu nějaká zlá ruka nastražila neštěstí,
když jsem ho pustil.

SOSIA

Ano, skoro jsem z těch ran už zmordován.

AMFITRYON

Kdopak tě zmlátil?

SOSIA

Já sám sebe — který jsem tu domovem.

AMFITRYON

Pozorně mi teď odpovídej na všechny mé otázky.
Především se chci nyní dozvědět, kdo je ten Sosia.

SOSIA

Tvůj otrok.

AMFITRYON

Ty sám jeden stačíš mi, že nikdy nechci víc,
a co jsem na světě, tak jenom tys můj otrok Sosia.

SOSIA

Já na to, Amfitryone, zas říkám: ještě jiného
otroka Sosiu tam najdeš, až se domů navrátíš:
má otce Dava jako já, i podobu, a také věk
jako já! Co dál ještě říct? Máš zdvojeného Sosiu.

AMFITRYON

Moc divné věci říkáš. Viděls ale moji manželku?

SOSIA

Nesměl jsem ani páchnout do domu.

AMFITRYON

Kdo ti v tom zabránil?

SOSIA

Ten Sosia, o němž jsem právě mluvil; ten mi namlátil.

AMFITRYON

Kdo je ten Sosia?

SOSIA

Já, říkám. Mám ti to zas přemílat?

AMFITRYON

Povídej — neusnul jsi náhodou?

SOSIA

To tedy vůbec ne.

AMFITRYON

V tom snu jsi mohl vidět nějakého toho Sosiu.

SOSIA

Mým zvykem není konat nařízení pána ve spánku.
Bděl jsem a viděl, nyní bdím a vidím, bdím a povídám,
bděl jsem a on bděl také, když mi dneska pěstmi
namlátil.

AMFITRYON

A kdopak?

SOSIA

Sosia, ten druhý říkám. Neechceš rozumět?

AMFITRYON

Kdo tomu u všech všudy rozumí? Vždyť žvaníš hlouposti!

SOSIA

Však poznáš skutečnost, až poznáš toho sluhu Sosiu.

AMFITRYON

Pojď tady za mnou, musím totiž všechno nejdřív
prozkoumat.
Však hled, ať přinesou sem z lodi všechno, co jsem
nařídil.

SOSIA

Já vím a postarám se vyplnit ti vše, cos přikázal.
Vždyť nevypil jsem spolu s vínem také tvoje rozkazy.

AMFITRYON

Kéž dají bozi, aby pravda vyvrátila tvoji řeč!

VÝSTUP 2.

ALKMÉNA - AMFITRYON - SOSIA

ALKMÉNA

nepovšimne si obou mužů

Není snad v životě a ve světě jen zcela málo radosti a více zármutku? Tak je to usouzeno v lidském životě; tak se to líbí bohům, aby radost měla druhá v žalosti: hned přijde nepřízeň a nehoda, když se vám něco poštěstí. To zkusila jsem doma a vše sama poznala, když nakrátko jsem šťastna, že mi bylo dovoleno vidět manžela jen jednu noc; a on mě náhle opustil, než ještě nastal den. Teď jsem tak sama, když je pryč ten, co ho nade všechno miluji.

Víc žalu bylo z jeho odchodu než potěšení z příchodu.

Těší mě aspoň to,

že zničil nepřítele a že přišel v slávě do vlasti;
to je mi útěchou.

I když je pryč, jen když se navrátí
slavnostně domů; vytrpím a vydržím
pevně a odhodlaně jeho odchod, když mi osud odměnou
dopřeje, aby muž byl slavný vítěz ve válce.

A já budu šťastna.

Chrabrost je největší odměna;

chrabrost je také nejvzácnější vlastností;
chrání a brání svobodu a bezpečnost i život s majetkem,
vlast, děti, rodiče.

Chrabrost má všechno v sobě — proto také všechno
má,

kdo v sobě má dar chrabrosti.

AMFITRYON

ještě nevidí Alkménu

Jsem vskutku jist, že manželka již touží po mém návratu, ta miluje mě stejně jako já ji; měl jsem úspěchy, nepřítel zdolán: nikdo nevěřil, že bude poražen — svým řízením a velením jsem zdolal ho hned poprvé. Víím bezpečně, že ona s touhou čeká, až se navrátím.

SOSIA

Co? Copak neočekává mě také moje milenka?

ALKMÉNA

spatří Amfitryona

Vždyť je to můj muž!

AMFITRYON

k Sosiovi, protože si dosud nevšiml Alkmény

Pojď dál za mnou.

ALKMÉNA

Proč se ale vrací zpět,
když mi před nedávnem říkal, že pospíchá? Že by mě
chtěl
jen vyzkoušet, zda pocituji lítost, že mi odešel?
Však, na mou duši, jeho návrat domů je mi vítaný.

SOSIA

divaje se na Alkménu

Amfitryone, lepší by byl návrat k lodi.

AMFITRYON

Pročpak to?

SOSIA

Protože nám tu nikdo nedá jídlo na uvítanou.

AMFITRYON

Co tě to jenom napadlo?

SOSIA

Už pozdě jsme se vrátili.

AMFITRYON

Proč?

SOSIA

ukazuje na břicho těhotné Alkmény

Jak tak Alkména stojí zde, vidím, že je plňoučká.

AMFITRYON

Když jsem šel odtud, nechal jsem ji těhotnou.

SOSIA

Jsem celý pryč.

AMFITRYON

Co je ti?

SOSIA

Vrátil jsem se domů po deseti měsících
načerpát vše, co se dá, jsou-li správné tvoje výpočty.

AMFITRYON

Odvalu!

SOSIA

Nemám ji snad? Když už jednou vědro uchopím,
musel bys mi pak navždy odepřít svou všechnu důvěru,
kdybych se zastavil a nevyčerpal studnu do hloubky.

AMFITRYON

Tak jen pojď! Jiného zas pošlu k tomu dílu, neměj
strach.

ALKMÉNA

k sobě

Myslím, že bude lepší, když mu sama přijdu naproti.

AMFITRYON

*přistupuje k Alkméně*Již Amfitryon šťasten zdraví vytouženou manželku,
kterou on považuje za nejlepší ze všech Thébanek —
a že je toho hodna, uznávají thébští občané.
No, máš se dobře? Očekáváš mě?

SOSIA

stranou

Svět tohle neviděl.

Psa přivítají líp než takhle milného manžela.

AMFITRYON

Jsem šťasten, že tě vidím v těhotenství plnou svěžesti.

ALKMÉNA

Prosím tě při bozích, proč vítáš mě teď s tímhle
výsměchem,
proč na mě mluvíš, jako kdybys mě byl právě neviděl,
jako bys teprv nyní prvně přišel domů z tažení,
a mluvíš se mnou, jako kdybys mě byl dlouho nespatrił?

AMFITRYON

Skutečně jsem tě dosud neviděl, až právě dnešní den.

ALKMÉNA

Proč zapíráš?

AMFITRYON

Jsem zvyklý mluvit pravdu.

ALKMÉNA

Dobře nejedná,
kdo naučenému se odnaučí. Chcete snad vy dva
vyzkoušet moje city? Proč však se tak rychle vracíte?
Zdržely tě zlé zprávy nebo nečas tobě zabránil,
abys hned nešel k legiím, jaks nedávno mi povídal?

AMFITRYON

Nedávno? Kdypak jsem to řekl?

ALKMÉNA

Zkoušíš mě? Přec
nedávno.

AMFITRYON

Prosím tě, kdy se tohle mohlo stát, když říkáš: nedávno?

ALKMÉNA

Co si to myslíš? Mám se ti smát, když si se mnou zahráváš
a říkáš, žeš teď přišel prvně, odešels však před chvílí.

AMFITRYON

Ta ženská mluví nesmysly.

SOSIA

Jen počkej aspoň maličko,
než dokončí svůj sen.

AMFITRYON

Ta? Copak může sny mít při bdění?

ALKMÉNA

Však já jsem přece vzhůru a tak také pravdu povídám.
Vždyť jsem tě viděla dnes ráno i s tím druhým.

AMFITRYON

Ale kde?

ALKMÉNA

Zde v domě, kde sám bydlíš.

AMFITRYON

Nikdy!

SOSIA

uštěpačně k Amfitryonovi

Nebudeš už potichu?
Co když nás z přístavu loď dopravila až sem ve spánku?

AMFITRYON

Souhlasíš s tímhle bláznovstvím?

SOSIA

Tak co chceš tedy
udělat?

To nevíš? Překážíš-li bakchantce snad v bakchanáliích,
poblázníš ještě dost už bláznivou — vše ještě pohoršíš.
Když jí však vyhovíš, tak zmizí hrozba.

AMFITRYON

Ale musím ji
skutečně pokárat, že mě dnes rádne nepozdravila,
když jsem se vrátil domů.

SOSIA

Vydražďuješ sršně.

AMFITRYON

k Sosiovi

Radši mlč.

K Alkméně

Alkméno, na něco se tě chci zeptat.

ALKMÉNA

Ptej se, co jen chceš.

AMFITRYON

Copak tě tak buď hloupost přepadla, či zpupnost zmámila?

ALKMÉNA

Jak můžeš, milý muži, položit mi tuhle otázku?

AMFITRYON

Protožeš dřív mě vždycky zdravívala při mém příchodu
a hovořila se mnou jako ctnostné ženy s manžely.Teď, když jsem přišel, shledávám, žeš tomu všemu
odvykla.

ALKMÉNA

Vždyť přece jsem tě včera na mou duši při tvém příchodu
zdravila a též vyptávala jsem se tebe na zdraví,
můj muži, brala jsem tě za ruku a tebe líbala.

SOSIA

Včeras ho zdravila?

ALKMÉNA

A tebe zároveň s ním, Sosio.

SOSIA

Amfitryone, myslil jsem si, že ti syna porodí;
nemá však dítě ve svých útrokách...

AMFITRYON

A co má?

SOSIA

Šílenství.

ALKMÉNA

Jsem zdravá; prosím bohy: porodit chci šťastně synáčka.
Ty budeš potrestán, když pán své povinnosti dostojí,
proroku, za své proroctví si vezmeš plod, jak zasloužíš.

SOSIA

*dělá, jako by podával Alkméně nějaké ovoce*Těhotné naopak spíš sluší plod a potřebuje ho,
aby tak mohla něco jíst, když duch jí řádně neslouží.

AMFITRYON

k Alkméně, nevšímá si slov Sosiových

Tys mě zde včera viděla?

ALKMÉNA

To řeknu třeba desetkrát.

AMFITRYON

Snad ve snu.

ALKMÉNA

Já jsem bděla a ty taky.

AMFITRYON

Ó já ubožák!

SOSIA

Co je ti?

AMFITRYON

Má choť šílí.

SOSIA

To ji popudila temná žluč.
Nic jiného tak rychle nepřivede lidi k šílenství.

AMFITRYON

Kdy prvně pocítilas, drahá, příznaky své choroby?

ALKMÉNA

Jsem věru při smyslech a zdráva.

AMFITRYON

Pročpak tedy vykládáš,
že jsi mě včera viděla, když jsme dnes v noci připluli?
Na lodi jsem měl jídlo, tam jsem také spal až do rána;
ještě jsem nepřekročil tenhle práh, co jsem se vypravil
s vojáky proti Télebojským, abych zdolal odpůrce.

ALKMÉNA

Já ti zas říkám, že jsi jed' a ležel se mnou.

AMFITRYON

Jakže to?

ALKMÉNA

Říkám ti pravdu.

AMFITRYON

Tak to, hrome, není; nevím vůbec nic!!

ALKMÉNA

Hned brzo ráno odešel jsi k legiím.

AMFITRYON

Co povídáš?

SOSIA

Skutečně mluví, jak si vzpomíná: to sen ti vypráví.

K Alkméně

Alkméno, až se vzbudíš, vzývej Jova, boha zázraků,
a obětuj mu ihned slanou mouku nebo kadidlo.

ALKMÉNA

Neštěstí na tvou hlavu!

SOSIA

To bys chtěla — na tvou dopadne!

ALKMÉNA

Podruhé už mě uráží, a tohle všechno beztretně.

AMFITRYON

k Sosiovi

Ty mlě!

K Alkméně

A ty mluv: dneska ráno jsem tě tedy opustil?

ALKMÉNA

Kdo jiný než vy jste mi říkali, co bylo ve válce?

AMFITRYON

Tak ty to víš?

ALKMÉNA

Vždyť od tebe jsem slyšela, jak vyvrátils
veliké město a jak ty sám zabils krále Pterelu.

AMFITRYON

To já jsem říkal?

ALKMÉNA

Ty — a u toho byl tady Sosia.

AMFITRYON

k Sosiovi

Slyšels, že bych to dneska vyprávěl?

SOSIA

Kde by to mělo být?

AMFITRYON

Zeptej se jí.

SOSIA

Kde já jsem byl, tam se to nestalo, to vím.

ALKMÉNA

výsměšně k Amfitryonovi

Jak divné, že tě nezradí!

AMFITRYON

Teď pohleď na mě, Sosio!

SOSIA

Už hledím.

AMFITRYON

Já chci, abys mluvil pravdu, nechci souhlas jen.
Slyšels dnes, že bych jí snad vyprávěl, co ona povídá?

SOSIA

Prosím tě, také tebe chytlo šílenství, že se mě ptáš,
když i já v stejné době s tebou ji teď vidím poprvé?

AMFITRYON

Tak, ženo, slyšíš ho?

ALKMÉNA

To slyším, ale jsou to samé lži.

AMFITRYON

Nevěříš jemu, ani svému manželu?

ALKMÉNA

Já nejvíce

však věřím sobě a vím, že je všechno, jak jsem říkala.

AMFITRYON

Ty říkáš, že jsem přišel včera?

ALKMÉNA

Zapřeš, žes dnes odešel?

AMFITRYON

Zapírám a zas říkám, že teď prvně domů přicházím.

ALKMÉNA

Popíráš prosím i to, žes mi právě dneska daroval
tu zlatou misku, co jsi dostal darem, jaks mi povídal?

AMFITRYON

Nedal jsem ji a neřek' jsem to; skutečně jsem chtěl a chci
tu misku nyní darovat tobě. Kdo ale ti to moh'
říct?

ALKMÉNA

To vím všechno od tebe a misku tu jsem přijala
z tvé ruky.

AMFITRYON

Počkej, počkej, prosím! Zcela žasnu, Sosio;
jak může vědět, že já jsem tam dostal misku ze zlata,
když Alkménu jsi neviděl a nic jí o tom neříkal.

SOSIA

Nic jsem jí, sakra, neřek' a jen s tebou jsem ji uviděl.

AMFITRYON

Co je to tedy za ženskou?

ALKMÉNA

Chceš přinést misku?

AMFITRYON

Zajisté.

ALKMÉNA

Tak dobře.

Ke své otrokyni

Thessalo, jdi domů a tu misku přines mi,
co mi dal dnes můj manžel.

AMFITRYON

Odstup kousek stranou, Sosio.

Nejvíce se vskutku podívím, až stane se div divoucí,
že bude mít tu misku.

SOSIA

ukazuje na skříňku v ruce

To bys věřil, když ji nesu zde
v skřínce s tvou pečetí?

AMFITRYON

Je pečeť netknutá?

SOSIA

Jen koukni se.

AMFITRYON

Dobře, je, jak jsem ji dal.

SOSIA

Řekni mi jen, proč s ní nejednáš
jak s pomatenou?

AMFITRYON

Na mou duši, bylo by to potřeba:
vždyť věru posedlá je zlými duchy.

ALKMÉNA

bere misku od otrokyně

Proč dál hovořit?

Tady je miska, pohleď.

AMFITRYON

Ukaž.

ALKMÉNA

Tak se tedy podívej,
když popíráš vše skutečné; teď porazím tě veřejně.
Je to ta miska, cos dostal?

AMFITRYON

Jove, ze všech nejvyšší,
copak to vidím? To je ona miska! Umřu, Sosio!

SOSIA

Buď žena skutečně je, hrome, nejstrašnější taškárka,
nebo je miska tadyhle.

Ukazuje přítom na skříňku

AMFITRYON

Tak rychle skříňku otevři.

SOSIA

Proč otvírat? Má dobrou pečeť; všechno je to v pořádku:
porodils jiného snad Amfitryona, já Sosiu;
když miska porodila misku, tak jsme všichni zdvojení.

AMFITRYON

Otevři ji, musíme se podívat.

SOSIA

Jen pohleď na pečeť,
abys pak nesvaloval vinu na mě.

AMFITRYON

Klidně otvírej;
ona by nás teď chtěla svými řečmi pobláznit.

ALKMÉNA

Odkud by tedy miska byla, kdybys mi ji nedal ty?

AMFITRYON

Ten případ chtěl bych právě vysvětlit.

SOSIA

Ó bože, božínku!

AMFITRYON

Co je ti?

SOSIA

ukazuje na prázdnou skříňku

V skřínce žádná miska není!

AMFITRYON

Nešálí mě sluch?

SOSIA

Je to tak.

AMFITRYON

Dám tě umučit, když se ta miska nenajde!

ALKMÉNA

Vždyť už se našla.

AMFITRYON

Kdopak ti ji dal?

ALKMÉNA

Ten, kdo se ptá.

SOSIA

k Amfitryonovi

Ty mě chceš chytnout: z lodi běžels tajně napřed jinudy
a jistě jsi vzal s sebou misku, kterou pak dals manželce,
a nakonec jsi znovu potají svou pečeť připojil.

AMFITRYON

Tak vida, tak ty ještě podporuješ její bláznovství?

K Alkméně

Tvrdíš, že jsme sem přišli včera?

ALKMÉNA

Ano. A jaks přišel sem,
pozdravils a já tebe a též jsem ti dala hubičku.

AMFITRYON

Hned začít s hubičkou, to se mi nelíbí. Jen pokračuj.

ALKMÉNA

Koupal ses.

AMFITRYON

A co po koupání?

ALKMÉNA

Přišels k jídlu.

SOSIA

Výborně!

Jen se ptej.

AMFITRYON

k Sosiovi

Nepřerušuj!

K Alkméně

Pokračuj a dále vypravuj.

ALKMÉNA

Pak přišlo jídlo; jedls se mnou, seděla jsem u tebe.

AMFITRYON

Na stejném lehátku?

ALKMÉNA

No ano.

SOSIA

Ó, to jídlo společné!

AMFITRYON

Tak nech ji přece mluvit. A co bylo potom po jídle?

ALKMÉNA

Řekls, že chceš spát. Bylo sklizeno a šli jsme na lože.

AMFITRYON

Kde ty sis lehla?

ALKMÉNA

V stejném loži s tebou, v stejné ložnici.

AMFITRYON

Jsem zničen.

SOSIA

Co je ti?

AMFITRYON

To všechno připraví mě o život.

ALKMÉNA

Prosím tě, co je?

AMFITRYON

Nemluv na mě!

SOSIA

Co máš?

AMFITRYON

Zajdu, ubožák!

Má žena byla za mé nepřítomnosti zde svedena.

ALKMÉNA

Prosím tě při bozích, můj muži, co to slyším od tebe?

AMFITRYON

Já jsem tvůj muž? Jen neříkej mi špatným jménem,
prolhaná.

SOSIA

stranou

To není jen tak, když se tenhle teď stal ženou z manžela.

ALKMÉNA

k Amfitryonovi

Copak jsem udělala, že mi tyhle řeči povídáš?

AMFITRYON

To tvoje činy mluví; ty se ještě ptáš, cos provedla?

ALKMÉNA

Co jsem ti provedla, když jako žena šla jsem s tebou spát?

AMFITRYON

Tys byla se mnou? Může být snad odvážnější nestoudnost?
Když už ti schází stud, hled si ho tedy aspoň vypůjčit.

ALKMÉNA

Ten čin, co mi ho dáváš za vinu, se ženám nesluší.
Můžeš mě z necudnosti vinit, ale ne ji dokázat.

AMFITRYON

Ó věční bozi! Aspoň ty mě poznáváš, můj Sosio?

SOSIA

No, skoro.

AMFITRYON

Nejedl jsem včera na lodi snad v přístavu?

ALKMÉNA

Já zas mám svědky, kteří všechna moje slova dosvědčí.

SOSIA

Já nevím, co bych na to řek', jen to, že musí jistě být
zas jiný Amfitryon, který za tvé nepřítomnosti
se stará o tvé věci a sám dělá všechno za tebe.
Vždyť i ten podvržený Sosia je prapodivná věc,
ale ten druhý Amfitryon, to je ještě divnější.

AMFITRYON

Já nevím, jaký podvodník tu ženu takhle oklamal.

ALKMÉNA

Přisahám při všech bozích, při patronce rodin Junoně,
které si nejvíc vážím, z které největší mám také strach,
že kromě tebe žádný smrtelník se ani nedotkl
svým tělem mého, aby mě sved'.

AMFITRYON

Kéž je to tak skutečně!

ALKMÉNA

Já říkám pravdu, ale zbytečně, když tomu nevěříš.

AMFITRYON

Ty jako žena lehce přísaháš.

ALKMÉNA

Když já jsem nevinná,
tak mohu odvážně a pevně mluvit na svou obranu.

AMFITRYON

Dost odvážně.

ALKMÉNA

Jak sluší počestné.

AMFITRYON

Jsi čestná ve slovech.

ALKMÉNA

Mým věnem není to, co jiní pokládají za věno,
však mravnost, počestnost a ovládání vlastních žádostí,
strach z bohů, láska k rodičům a dobrá shoda v rodině,
poslouchat tebe, dávat dobrým a též rádným prospívat.

SOSIA

No, na mou duši, jestli nelže, tak je ze všech nejlepší.

AMFITRYON

Jsem vskutku dojat tak, že ani nevím, kdo teď vlastně
jsem.

SOSIA

Jsi jistě Amfitryon — pozor, ať sám sebe neztratíš:
jak jen se lidi mění, co jsme přišli nazpět z ciziny!

AMFITRYON

Má ženo, tahle věc se nesmí nechat bez vysvětlení.

ALKMÉNA

To budu věru ráda.

AMFITRYON

Copak říkáš? Teď mi odpověz:
když přivedu sem z lodi tvého příbuzného Naukrata,
co stejnou lodí se mnou plul, a když on popře tvrzení,
které ty říkáš, jakou spravedlnost potom zasloužíš?
Můžeš snad říci důvod, abych nezrušil své manželství?

ALKMÉNA

Ne, kdybych byla vinna.

AMFITRYON

Dobře tedy. Teď ty, Sosio,
přiveď své lidi. Já zas přivedu sem z lodi Naukrata. —

Odchází

SOSIA

k Alkméně

Kromě nás tady nikdo není. Řekni pravdu pravdoucí:
je uvnitř jiný Sosia, co má snad moji podobu?

ALKMÉNA

Nepůjdeš, sluho hodný svého pána?

SOSIA

Jdu, když poroučíš. —

Rovněž odchází

ALKMÉNA

Ta věc je věru velmi divná, co si můj muž usmyslil,
že mi chce bezdůvodně přisoudit tak přehavný čin.
Ať je to jakkoli, vše zvím od příbuzného Naukrata.

Jde pryč

JEDNÁNÍ TŘETÍ

VÝSTUP 1.

JUPITER

Jsem Amfitryon, jenž má sluhu Sosiu,
co bude Merkuriem v příhodný čas;
mým příbytkem jsou nadpozemské výšiny
a budu Jovem, až se mi to zalíbí.
Když ale sem teď v tuhle chvíli přicházím,
jsem Amfitryon a jsem za něj převlečen.
Já jsem se nyní kvůli vám sem vypravil,
abych tu komedii dovedl ke konci
a abych zároveň i Alkméně přispěchal na pomoc,
protože ji muž haní, ač je nevinná.
Sám bych byl zcela vinen, kdybych dopustil
zanechat vinu na poctivé Alkméně.
Teď znovu budu dělat Amfitryona,
jak jsem již začal, a tak celou rodinu
uvrhnou dneska do velkého zmatení.
Konečně všechno otevřeně prozradím,
pomohu Alkméně, až přijde její čas,
zařídím, aby bez bolesti rodila
současně dítě manželovo, jako mé.
Vyzval jsem Merkuria, ať mě sleduje,
kdybych mu něco chtěl. Teď musím mluvit s ní.

VÝSTUP 2.

ALKMÉNA - JUPITER

ALKMÉNA

vystoupí rozčileně z domu a nevšimne si Jova

Nemohu být už v domě. Vždyť muž vykládá,
že já jsem smilná, hanebná a neřestná.
Popírá samu skutečnost a hubuje,
viní z toho mě, co jsem provést nemohla,
a myslí, že mi bude všechno lhostejné.
To věru nebude a víc už nestrpím
smyšlenou potupu; buď ho hned opustím,
či udělá mi zadost a hned odvolá
urážky, jimiž zahrnul mě nevinnou.

JUPITER

k sobě

Já musím teď jejímu přání vyhovět,
když toužím, aby moji lásku přijala.
Vždyť můj čin Amfitryonovi uškodil,
má láska způsobila jemu samý žal,
ač on je nevinen, a v téhle nevině
já splatím jeho hrubost vůči Alkméně.

ALKMÉNA

Už vidím toho, co mě vinil ubohou
z hanby a smilstva.

JUPITER

Chci si s tebou promluvit.
Pročpak se odvracíš?

ALKMÉNA

Tak to mám ve zvyku:
vždy jsem se střežla hledět na nepřítele.

JUPITER

Co, na nepřítele?

ALKMÉNA

Tak, jak to povídám,
snad nechceš říct, že jsem to řekla neprávem?

JUPITER

přiblížit se těsně k Alkméně a chce ji k sobě otočit

Jen žádný ostych.

ALKMÉNA

Tak co, nedáš ruku pryč?
Máš-li dost chytrosti a dost i rozumu,
když já jsem podle tvého zdání nečestná,
nemůžeš se mnou vážně ani žertovně
rozmlouvat, nejsi-li snad blázen bláznivý!

JUPITER

Mé řeči nechtěly tě nijak urazit
a zpět jsem přišel, abych se ti omluvil.
Nikdy mě nic tak netrýznilo na mysli,
než když jsem zvěděl to, že ty máš na mě zlost.
Zeptáš se, proč to říkám? Vysvětlím ti to.
Já jsem tě věru nepokládal za vinnou;
chtěl jsem jen tvoje nitro dobře vyzkoušet,
co budeš dělat, jak se při tom zachováš.
Co jsem ti právě řek', to bylo ze žertu,
jen pro smích. Ať to řekne tady Sosia.

Ukazuje na blížícího se Sosiu

ALKMÉNA

Nevedeš mého příbuzného Naukrata,
o němž jsi říkal, že ho vezmeš za svědka,
žes nepřišel dřív?

JUPITER

Co se řekne z legrace,
to nesmíš s jistotou brát jako vážnou věc.

ALKMÉNA

Já ale vím, co mě to stojí trápení.

JUPITER

Alkméno, při tvé pravici tě vyzývám
a prosím: odpusť mi a už se nehněvej!

ALKMÉNA

Tvé pomluvy mi nerozvrátí moji ctnost;
nikdy jsem se svým činem neprovinila,
tak proto se chci zbavit utrhačných slov.
Buď zdráv! Hleď si svých věcí, moje nech zas mě.
Chceš mi být průvodcem?

JUPITER

zastupuje Alkméně cestu

Jsi moudrá?

ALKMÉNA

Nechceš-li,
jdu sama; průvodcem mi bude Počestnost.

JUPITER

Jen počkej. Já ti, jak je libo, přísahám,
že tě mám ze všech žen za nejvíc počestnou.
Jestli lžu, tak tě, velký Jove, prosím jen,
abys měl věčně na Amfitryona zlost.

ALKMÉNA

Ať je mu spíše milostiv!

JUPITER

To chtěl bych též;
není to křivá přísaha, co jsem ti dal.
Tak už se nezlobíš?

ALKMÉNA

Ne.

JUPITER

To je výborné.
V životě lidí mnoho věcí takto dopadne:
hned mají radosti, hned mají starosti;
hned mají na sebe zlost, hned se udobří.
Když mezi ně se taková zlost dostane
a pak se opětovně spolu udobří,
jsou dvakrát lepší přátelé, než byli dřív.

ALKMÉNA

Hned prvně sis měl dávat pozor na svou řeč,
že ji však odvoláváš, též se obrátím.

JUPITER

Dej připravit mi posvátné teď nádoby;
když jsem byl u legie, učinil jsem slib,
že je dám naplnit, když přijdu domů zdrav.

ALKMÉNA

Já provedu to.

JUPITER

k lidem uvnitř domu

Zavolejte Sosiu,
ať vyhledá hned Blefarona, který byl
na lodi kormidelníkem, ať s námi jí.

Stranou

Jídla se nedotkne a bude překvapen,
až Amfitryona pak obejmú a vtáhnú dál.

ALKMÉNA

díívá se udivena na Jova

Copak si to jen pro sebe sám povídá?

Otočí se k domu

Dveře se otvírají — to je Sosia.

VÝSTUP 3.

SOSIA - JUPITER - ALKMÉNA

SOSIA

vystupuje z domu

Amfitryone, jsem tu. Poruč, co chceš, splním rozkazy.

JUPITER

Přicházíš vhod.

SOSIA

Zde zavládl už mezi vámi dvěma mír?
Jsem rád a spokojen, že vás tak vidím v klidné pohodě.
Rozumný otrok se má vždycky chovat tímto způsobem:
jaký pán, taký sluha — podle pána má mít obličej —
být smutný, když je smutný pán, mít radost, když je
veselý.

Tak odpověz mi: navrátili jste se k svornosti?

JUPITER

Směješ se; přece víš, že já jsem tím vším jenom žertoval.

SOSIA

Jen žertoval? Já myslím, že to bylo vážné, pravdivé.

JUPITER

Já jsem se ospravedlnil; je mír už.

SOSIA

To je výborné.

JUPITER

Už půjdu dovnitř obětovat, jak jsem slíbil.

SOSIA

Tak je to.

JUPITER

Jdi nyní na loď a pozvi mým jménem kormidelníka Blefarona, aby hned po oběti se mnou pojedl.

SOSIA

Již budu zde, až budeš myslit, že jsem tam.

JUPITER

At přijdeš
hned!

Sosia odchází

ALKMÉNA

Chceš něco nebo se mám vrátit udělat vše potřebné?

JUPITER

Jen jdi a snaž se, aby bylo všechno brzy hotovo.

ALKMÉNA

Kdy ty chceš přijít? Postarám se, abys vůbec nečekal.

JUPITER

Ty mluvíš dobře, jak se sluší na pečlivou manželku.

Alkména se vrací do domu

Teď už jsou napáleni otrok i ta paní — oba dva:

mají mě za Amfitryona: mýlí se.

Nyní mi, božský Sosio, přijď pomáhat.

Slyšíš, co mluvím, i když nejsem u tebe.

Odezeň Amfitryona, jenž přichází,

od domu; vymysli si, co tě napadne.

Chci se mu vysmát, s půjčenou však manželkou

si pěkně užiju. Teď ty se postaráš

o moje věci a vše řádně vykonáš

a budeš obětovat i mně samému.

Odejde také do domu

VÝSTUP 4.

MERKURIUS

přiběhne na scénu

Ustupte všichni, postupte a z cesty mi hned odstupte,

ať se mi žádný odvážlivec nepostaví do cesty!

Že já si mohu samozřejmě jako bůh sám dovolit
pohrozit lidem, aby šli pryč? Otrok tohle nemůže.

Hlásí se příjezd lodi nebo příchod zlého starocha:

já sloužím Jovovi a z jeho vůle tady nyní jsem.

Tak mně se musí nejspíš ustoupit a z cesty odstoupit.

Otec mě volá — jdu hned za ním splnit jeho rozkazy;

jaký má dobrý syn být k otci, takový jsem k otci já.

Milenci sloužím, pobízím ho, jsem s ním, radím, radost

mám.

Když je můj otec šťastný, také já jsem šťastný navýsost.

Je dobře, když chce milovat a svými city řídit se;
tak mohou dělat všichni, když tím nezpůsobí žádné zlo.
Teď si chce otec dobrat Amfitryona, jsem přesvědčen,
že bude dobrou hříčkou — však to uvidíte, diváci.
Vezmu si věnec na hlavu a budu dělat opilce;
vystoupím pěkně vzhůru: muže nejlíp z výšky zaženu,
až se sem přiblíží; však bude napojen i bez pití.
Pak bude namísto mě ztrestán jeho sluha Sosia:
obviní jeho z činů, co jsem spáchal já. A vadí to?
Já musím otce poslouchat a sloužit jeho rozmarům.
Však hleďme, Amfitryon už jde! Pěkně si ho podáme,
jen chcete-li nás náležitě sledovat.
Jdu dovnitř obléknout se jako opilec;
pak ze střechy ho můžu dobře zapudit.

Vejde do domu

JEDNÁNÍ ČTVRTÉ

VÝSTUP 1.

AMFITRYON

přichází na jeviště

Naukrates, kterého jsem hledal, nebyl na lodi,
ani ne doma, v městě též ho nikdo neviděl.
Prolez' jsem všechna místa, cvičiště i obchody;
ve skladech, na tržišti, na hřištích a na fóru,
v holírnách, u doktorů, na všech místech posvátných
jsem do úmoru hledal: Naukrata jsem nenašel.
Teď půjdu domů, chci se od manželky dozvědět,
od koho vlastně nechala své tělo zneuctít.
Lepší by bylo zemřít nežli neznat odpověď
na tuhle otázku. Je zavřeno však. Výborně,
je to tu jako všude. Zatluču teď na dveře.
Otevřte! Haló, je tu někdo? Kdo mi otevře?

VÝSTUP 2.

MERKURIUS - AMFITRYON

MERKURIUS

volá ze střechy

Kdo je to tam?

AMFITRYON

Já.

MERKURIUS

Kdo „já“?

AMFITRYON

Říkám já.

MERKURIUS

To Jupiter
se všemi bohy má zlost, že tak mlátíš na dveře.

AMFITRYON

Copak je?

MERKURIUS

Je to, že máš jistě život plný běd.

AMFITRYON

Sosio!

MERKURIUS

Sosia jsem; myslíš, že to nevím už?
Co teď chceš?

AMFITRYON

Ničemo, ty ptáš se ještě, co já chci?

MERKURIUS

Ptám se. Tys, hlupče, málem rozbil dveře v stěžejích.
Ty myslíš, že je dostanem na státní útraty?
Co na mě, troubo, civíš? Copak chceš? A co jsi zač?

AMFITRYON

Padouchu, ještě se mě ptáš, ty snůško výprasků?
Však já tě za ty řeči rozpálím dnes dűtkami.

MERKURIUS

Tys musel bývat pěkně marnotratný za mládí.

AMFITRYON

Proč?

MERKURIUS

Poněvadž i v zralém věku žebráš o výprask.

AMFITRYON

Ty chlape, ještě dnes se podíváme na tvé mučení.

MERKURIUS

Já ti dám obět.

AMFITRYON

Jakou?

MERKURIUS

Tvoje tělo utratím.

AMFITRYON

A já ti zas dám, lumpe, na tvůj krček oprátku.

MERKURIUS

Máš spoustu práce, Amfitryone,
proto by bylo lepší odejít.

Je nejlíp rozbít o tvou hlavu hrnec s popelem.
Nebo si třeba přeješ vylejt nočník na hlavu?
Jsi posedlý. Ó ubohý! Jdi hledat doktora.

VÝSTUP 3.

ALKMÉNA - AMFITRYON - BLEFARO - JUPITER

ALKMÉNA

vychází z domu vylákána hlukem zvenčí

Přisahal mi, žes mluvil jenom v legraci.

Nejsi zdrav, zavolej si prosím doktora:

jsi dozajista posedlý a šílený.

Jestli se věci neseběhly podle mě,

tak nebráním se, když mě viníš z neřesti.

AMFITRYON

Co? Když jsem byl pryč, dalas svoje tělo v plen.

BLEFARO

přichází od přistavu

Tohle chce klid a nedýchat.

JUPITER

se náhle objeví a chytne Amfitryona za krk

Už držím za krk toho svůdce — chytil jsem ho při činu.

AMFITRYON

zas chytne Jova za ruku

Teď já ho držím, thébští občané! V mém domě zneuctil

mi vlastní ženu; tady je ta nádoba vši neřesti!

Nestydíš se, ty bezbožníku, přijít lidem na oči?

Troufal sis chodit na zálety jenom takhle pokoutně.

JUPITER *nebo* AMFITRYON*k Blefaronovi*

Nemůžeš z nás dvou poznat skutečného Amfitryona?

VÝSTUP 4.

BLEFARO - AMFITRYON - JUPITER

BLEFARO

Vy dva se srovnejte; jdu, volá mě už povinnost.

Nikdy jsem nebyl svědkem takovýchhle zázraků.

AMFITRYON

Pomoz mi, Blefarone, prosím nechod pryč.

BLEFARO

Buď zdrav.

Pomáhat — komu ale z těch dvou mám já pomáhat?

Odchází

JUPITER

stranou

Jdu dovnitř: Alkména teď porodí.

Také odejde

AMFITRYON

Jsem ztracený.

Co dělat, když mě přátelé a známí nechají?

Nesmí si se mnou beztestně hrát, ať je kdokoli;

jdu rovnou ke králi a řeknu, co se událo.

Pomstím se věru tomu thessalskému kejklíři,

který tak rozum pomátl mé celé rodině.

Kde je však? Hrome, vešel, myslím, dovnitř k manželce.

Je v Thébách někdo smutnější než já? Co udělám,

když se mě všichni zříkají a jsem jim pro výsměch?

Teď vtrhnu do domu: ať už tam bude kdokoli,

buď služka, otrok nebo žena, či ten záletník,

buď otec nebo děda, na místě je zabiju.

A ani Jupiter a všichni bozi nemohou
mi v tomhle činu zabránit. Hned vejdu do domu!

*Jakmile vejde ke dveřím, zaburácí hrom a Amfitryon klesne
v mllobách k zemi*

JEDNÁNÍ PÁTÉ

VÝSTUP 1.

BROMIE - AMFITRYON

BROMIE

vyběhne z domu, aniž si všimne Amfitryona

Naděje se vši lidskou pomocí jsou teď ve mně pohřbeny
i všechna víra, co jsem měla v srdci, je už ztracena.
Zdá se mi, že i moře, země, nebe, všechno žene se
mě umořit a utýrat. Co dělat, nevím, ubohá!
Tak divné věci seběhly se v domě. Běda, nešťastná!
Omdlévám — vodu, prosím! Už jsem zničena a ztracena.
Bolí mě hlava, neslyším a na oči už nevidím —
vždyť nemůže být ubožejší žena nikde na světě.
Co stihlo moji paní! Před porodem bohy volala:
tu praskot, rachot, řinkot, hřmot — a náhle vedle
zahřmělo!

Na místě každý hřmotem pad'. Už nevím, jaký silný hlas
zavola: „Alkméno, již je tu pomoc, neměj obavy:
s milostí k tobě i k tvým příbuzným teď přišel nebešťan.
Povstaňte,“ pravil, „co jste padli strachem před mou
pohružkou.“

Vstala jsem, jak jsem padla. Dům byl ozářen jak
v plamenech.

Tu volala mě Alkména; mě zmocnilo se zděšení.
Strach o paní to změnil: běžím, abych zvěděla, co chce.
A vidím, že právě porodila chlapce — dvojčata;
nikdo z nás nevěděl, ba netušil, že dojde k porodu.

Povšimne si Amfitryona

Kdo je to? Jaký stařec leží tady u nás před domem?
Copak ho ochromil sám Jupiter?

Vypadá, proboha, že je tu pohřben — je jak mrtvola!
Půjdu se podívat, kdo je.

Pootočí k sobě odvrácenou tvář Amfitryonovu

Hle, Amfitryon, vlastní pán.

Zatřese jím a hlasitě volá

Amfitryone!

AMFITRYON

probírá se jako ze sna

Zmírám.

BROMIE

Vstaň!

AMFITRYON

Klesám.

BROMIE

Dej ruku.

AMFITRYON

Kdo je to?

BROMIE

Tvá služka Bromie.

AMFITRYON

Jsem zděšen, Jupiter mě omráčil.

Člověk by řek', že přicházím až z podsvětí. Proč vyšla jsi ven z domu?

BROMIE

Stejně zděšení nás zachvátilo úděsem
zde v domě, kde ty bydlíš. Viděla jsem zázrak! Běda mi,
Amfitryone; ještě teď jsem bez smyslů.

AMFITRYON

Tak řekni mi:

jsem tvůj pán — poznáváš mě?

BROMIE

Ano.

AMFITRYON

Koukej dobře.

BROMIE

Zajisté.

AMFITRYON

Ta jediná z mé rodiny je ještě dobře při smyslech.

BROMIE

Jsou jistě zdraví všichni v domě.

AMFITRYON

Mě však žena pomátla

svým hnusným skutkem.

BROMIE

Já to změním, abys jinak
hovořil,

Amfitryone, vždyť máš ženu poctivou a počestnou.
O tom ti řeknu několik slov na znamení důkazu.
Především, Alkména ti porodila chlapce — dvojčata.

AMFITRYON

Dvojčata, říkáš?

BROMIE

Dvojčata.

AMFITRYON

Ó bozi!

BROMIE

Nech mě vykládat,
ať poznáš, jak jsou tobě a tvé paní bozi příznivi.

AMFITRYON

Povídej.

BROMIE

Jakmile tvá žena začla dneska s porodem
a když už měla v lůně bolesti, jak mají rodičky,
vzývala nesmrtelné bohy o pomoc a měla i
omyté ruce, zahalenou hlavu. Nato zaduněl
strašlivý hrom; už myslily jsme, že se řítí celý dům.
Všechno se zatřpytilo, jako kdyby dům byl ze zlata.

AMFITRYON

Prosím tě, vysvětli mi celou věc a zanech každý žert.
Co bylo dále?

BROMIE

Při té události nikdo neslyšel
tvou manželku snad nějak hořekovat nebo naříkat;
tak porodila věru bez bolesti.

AMFITRYON

To jsem velmi rád,
ač si to nezaslouží.

BROMIE

Budiž, poslechni však, co chci říct.
Po porodu nám nařídila chlapce omýt. Stalo se.
Však chlapec, kterého jsem myla, byl tak statný, veliký!
Tak nikomu se nezdařilo zavinout ho do plenek.

AMFITRYON

Vykládáš divné věci; jestli je to všechno pravdivé,
pak jistě přišli sami bohové mé ženě na pomoc.

BROMIE

Ještě víc budeš udiven. Když ležel chlapec v kolébce,
dva velcí hadi s hřebenem se snesli dolů do dvorka,
hned oba vztyčovali hlavu.

AMFITRYON

Běda, co mě potkalo!

BROMIE

Neboj se. Pak se oba hadi na nás všechny dívali.
Když chlapce spatřili, hned zamířili k jejich kolébce.
Já zase kolébkou jsem odstrkovala a táhla zpět
ze strachu o chlapce i o sebe — a hadi rázněji
se dali za mnou. Když ty hady onen chlapec uviděl,
vyskočil z kolébky a běžel rovnou cestou za nimi:
oběma rukama je potom velmi rychle uchopil.

AMFITRYON

Zázračné věci! Příliš hroznou příhodu mi vyprávíš;
mně ubohému zachvátil děs údy z tvého líčení.
Co bylo pak? Mluv rychle.

BROMIE

Chlapec oba hady usmrtil.
Při tomhle činu zvolal mohutný hlas na tvou manželku.

AMFITRYON

Kdo to byl?

BROMIE

Nejvyšší pán lidí jako bohů — Jupiter.

Prozradil, že měl zcela tajně důvěrný styk s Alkménou a že je jeho onen chlapec, který hady usmrtil; ten druhý chlapec, řekl, je tvůj.

AMFITRYON

Nemám čeho litovat,
když je mi možno sdílet s Jovem majetek svůj na půlku.
Jdi domů; nakaž připravit hned pro mě svaté nádoby,
abych tak s oběťmi moh' prosit vládce Jova o milost.
Zavolám vykladače Teiresia a pak zeptám se,
co myslí dělat; zároveň mu řeknu, co se událo. —
Co je to? Silně zahřmělo! Ó bozi, prosím, chraňte mě!

VÝSTUP 2.

JUPITER - AMFITRYON

JUPITER

sestoupí za mohutného hřtění

Buď klidný, Amfitryone, jdu pomoci:
nemáš se čeho bát. Nech všechny hadače
a věstce: řeknu minulost i budoucnost
o mnoho lépe ještě — vždyť jsem Jupiter.
Především jsem si získal tělo Alkmény
a se mnou na loži též chlapce počala.
I s tebou byla těhotná, když odtáhl
do vojska: tak dva porodila najednou.
Ten z obou chlapců, který byl tak zplozen mnou,
navěky tebe svými činy proslaví.
Ty Alkméně zas věnuj dávnou náklonnost:
vždyť ona nezaslouží žádné výčitky;
dělala, co jsem chtěl. Teď vstoupím na nebe.

Zmizí za oblak

VÝSTUP 3.

AMFITRYON

sám

Vše vykonám a prosím, abys sliby vyplnil.
Jdu dovnitř k ženě, starce Teiresia propustím.
Diváci, kvůli Jovovi teď nahlas tleskejte!